

Terapeutické účinky latinského jazyka (Prvá časť)

Lucia Laudoni

25. apríla 2024 ✚ Kultúra

Veni, vidi, vici. Tieto okrídlené slová – *verba alata* – pripisované Caesarovi odleteli aj tam, kde by ich žiaden Riman nemohol nájsť. Zahniezdili sa na tričkách, na magnetkách – a zablúdili aj do opery. Na začiatku prvého dejstva Händelovej hudobnej drámy *Giulio Cesare* zaznie recitatív „*Cesare venne, e vide, e vinse*“ („Caesar prišiel, videl a zvíťazil“).

Šesť bohov

Ako môžeme interpretovať latinský indikatív perfekta aktíva *vidi*? Dvojdielna učebnica *Disco Latine (Učím sa po latinsky)*, inak tiež *vademecum* k rovnomennému českému televíznemu kurzu latinčiny z roku 1995, ponúka zaujímavé vysvetlenie: „Rimania, ktorí spravidla neoddeľovali jednotlivé slová medzerou, mohli za tvarom *VIDI* vidieť aj význam šesť bohov, keď *VI* považovali za znak pre číslovku šesť a zvyšok slova za plurál *DI*.“

My kresťania veríme v jediného Boha. Nemáme šiestich bôžikov, zato poznáme šesť hlavných právd, ktoré nám pomáhajú vidieť bohatstvo našej viery. *Divitiae, ubertas fidei* – a v nej bohatstvo života, *divitiae vitae*.

Avšak, často sa zdá, že kresťania dokázali z citovaného Caesarovho výroku pochopiť iba to *veni*. Prišiel som do kostola. Zvyšné *vidi* a *vici* zostali „mrznúť“ za dverami. Mnohí sme prišli do chrámu, to áno, ale nevideli sme Ukrižovaného a nevyhrali so Vzkrieseným.

Viera nám chýba. *Fides nobis deest*. Mimochodom, viete prečo vo vyznaní viery hovoríme *credo in unum Deum* namiesto *credo uni Deo*? Klasická väzba slovesa *credo* s datívom predsa označuje akt dôvery. Okrem toho, že latinské znenie Nicejsko-carihradského kréda miestami kopíruje grécku syntax (*Πιστεύω εἰς ἕνα Θεόν*), je potrebné uvedomiť si, že latinská prepozícia *in* s akuzatívom indikuje aj pohyb v priestore, smerovanie do vnútra objektu (cf. *in patriam revocare* – povolať späť do vlasti). Viera v Boha je celoživotným hľadaním správneho smeru k Bohu, cestou do domu Otca. Verím, teda smerujem do vnútra Božieho náručia.

Verím, teda som.

Zdroj: pxhere.com

Medzi vierou a zrelosťou

Jedna z krásnych, no náročných ciest, ktoré vedú do Božieho srdca, je cesta vydláždená slovami. Ale aké slová to sú? Slová, ktoré rôznymi spôsobmi pôsobia na naše zmysly, na ducha i na dušu, a tak formujú integrálneho človeka.

Noam Chomsky presadzoval názor, že organické osvojovanie si jazyka kráča ruka v ruke s procesom dozrievania. Psychológ Steven Arthur Pinker, ktorého „hracím poľom“ je psycholingvistika, zhrnul svoje bádanie do ďalšej inšpiratívnej myšlienky: „Jazyk je klenot v korune poznania.“ Skúsme parafrázovať Pinkerovo motto: „Liturgický jazyk je klenot v korune viery, ktorá je tým najkrajším prejavom zrelosti.“

Neveriaci ma možno ukameňujú, pretože medzi vierou a zrelosťou kladiem znamienko rovnosti, no aká by to bola zrelosť, keby jej chýbala viera v inkarnované Slovo? Kresťan verí v predvečné Slovo, ktoré sa stalo telom – v Pána Ježiša Krista. Nekresťan podvedome verí v pominuteľné ľudské telo, ktoré sa jedného dňa stane slovom – smrteľným slovom spomienky, závislej na mentálnom svete rovnako smrteľného spomínajúceho.

Summa summarum, jazyk vedie k zrelosti a zrelosť vedie k viere. No viera je pôda, ktorú treba neustále kultivovať, inak sa v nej neujmú žiadne semená. Liturgický jazyk patrí k tým nástrojom, ktorými bezpečne obrábame pôdu viery. Dobrý hospodár potrebuje nástroje – exstirpátory, rotavátory... a samozrejme, svoje ruky.

Jazyk ako terapia, terapia ako jazyk

Keď prijmem hypotézu, že jazyk je nástrojom duševnej a duchovnej zrelosti, vstúpime na pôdu psycholingvistiky. Táto dynamická veda okrem iného odhaľuje terapeutický potenciál prirodzeného jazyka. Môže byť jazyk liekom?

„Náš jazyk je liek. Naše slová majú silu,“ hovorí Rosa Francourová, príslušníčka irokézskeho kmeňa Oneidov. „Slová majú moc spojiť nás s tým, kto sme a odkiaľ pochádzame, a to je skutočne to, čo potrebujeme, aby sme sa vyliečili z historickej traumy,“ upresňuje Francour v rozhovore pre portál Spectrumnews1.com. *Notate bene*, príslušníčka severoamerického domorodého kmeňa a lektorka oneidčiny sa o jazyku svojho ľudu vyjadruje s väčšou úctou, než ktorýkoľvek Európan, šomrajúci na „nutné a nudné“ akademické minimum latinčiny...

Rosa Francourová z etnika Oneidov neváha nazvať svoj jazyk liekom. Poľská vedkyňa Beata Wyszyńska, špecialistka na aplikovanú lingvistiku, dospela k rovnakému názoru, hoci odlišnými cestami a prácou s registrom iného jazyka. Konkrétne prácou s angličtinou.

Wyszyńska je autorkou prelomovej štúdie *Priestor na terapiu jazykom (Language Therapy Space)*, v ktorej navrhuje postupy, ako premeniť výuku anglického jazyka pre zrakovo znevýhodnených na skutočnú terapiu – liečbu zranenej psychy „pilulkou“ gramatiky. Wyszyńskiej devíza „dotýkania sa sveta“ („*touching the world*“) prostredníctvom jazyka rozvíja predstavy o jazyku ako o unikátnom médiu, ktoré neviditeľné robí viditeľným.

Latinský misál – stále nedocenený terapeutický nástroj.

Zdroj: pxhere.com

Jazyk ako sila, terapia, psychosociálne médium. Prečo by sa tieto prívlastky nemohli spájať aj s latinčinou, rosou európskej kultúry a dažďom, ktorý po stáročia výdatne zavlažoval lúky zbožnosti? Môže byť latinský jazyk liekom? Aké cesty a spôsoby vedú k tomu, aby sme boli schopní pracovať *cum Latinitate* ako s terapeutickým nástrojom?

Akustický obraz jazyka

Človek dnešnej doby sa zamotáva v pavučine stresu, hľadajúc spôsoby, ako uvoľniť myseľ. Mnohí matrikóvi katolíci už pričuchli k duchovným drogám – k ezoterike, pochybným kultom, k okultizmu...

Orientálne náboženstvá často pracujú s frekvenciami a repetitívnymi akustickými modelmi, ktoré sú pre moderného človeka na prvé počutie príťažlivé, no o ich bezpečnosti pre dušu sa aj v kresťanských kruhoch zdvorilo mlčí.

V záplave monotónnych slov prúdiacich zo všetkých možných informačných kanálov si len ťažko uvedomíme, že aj jazyk má svoje jedinečné akustické *vestigium* – má prozodické vlastnosti, frekvencie a generuje fonémy. Jazyk, pestovaný ako umelecká forma, môže pôsobiť rovnako stimulujúco, ako hudba.

Keď slová spievajú

Na stránkach venovaných gregoriánskemu chorálu Cassiaandmyrrh.com nájdeme článok nazvaný *O kráse a čistote latinského jazyka (On the Beauty and Purity of the Latin Language)*. Za projektom stojí všestranná kanadská katolícka hudobníčka a poetka Kay Clarity.

„Latinčina je mimoriadne krásny jazyk, a to kvôli svojej vnútornej čistote,“ uvažuje speváčka, s dôvetkom, že vyrastala s latinčinou. Ako dieťa spievala v zbere zameranom na interpretáciu veľkých klasických diel, takže sa čoskoro zoznámila so stredovekým jednohlasom, s frankoflámskou polyfóniou či s Palestrinom. Iróniou je, že svetský zbor mal pre hodnoty latinskej sakrálnej hudby oveľa viac pochopenia, než miestna katolícka farnosť. Na omšiach neznelo nič z tejto tradície, postmoderní hrobári latinskej hudobnej kultúry mali opäť „šichtu“.

„Existuje päť kľúčových samohlások a predvídateľných konsonantných zvukov, ktoré sa po naučení dajú replikovať takmer v celom jazyku,“ píše Kay Clarity na margo latinskej výslovnosti. „Angličtina vôbec nie je taká. Sme presýtení rôznymi pravidlami (výslovnosti, pozn. naša) a ich aplikáciou. (...) Už sám latinský jazyk – pokiaľ sa ním hovorí správne a s myslou sústredenou na čistotu vokálov – je sám osebe upokojujúci.“

Kay Clarity nie je filologička, no podarilo sa jej správne identifikovať to, čo antickí autori považovali za tajomstvo muzikality latinskej poézie – kvantitu slabík, rytmus a metrum verša. Jej pozornosti neunikol ani fakt, že Božia Prozreteľnosť „načasovala“ zrod Cirkvi do obdobia, kedy boli krištáľové gramatické štandardy klasickej latinčiny už ustálené a definované *in saecula saeculorum*.

Kristovi Spasiteľovi. Latinský nápis na priečelí Lateránskej baziliky.

Zdroj: Lawrence OP / flickr.com

Amore, more, ore

Kanadská hudobníčka prisudzuje latinskej prozódii terapeutické vlastnosti a všíma si interdependenciu medzi latinskou ortoepiou a cirkevnou architektúrou. Kostoly sa v minulosti stavali tak, aby v nich slová správne harmonizovali (kto na to dbá v dnešnej dobe mikrofónov a mikroportov?) a kupola katedrály mala okrem estetickej funkcie aj funkciu obrovského rezonátora.

Akustický profil latinčiny a jej harmonická komplexita by si zaslúžili pozornosť muzikoterapeutov. Ľudia hovorievajú, že taliančina a španielčina im pripadajú melodické, nabité samohláskami ako elektrinou... Lenže románske jazyky sú dieťaťom (ľudovej) latinčiny a bez nej by neboli tým, čím sú.

Pristavme sa pri muzikalite latinských ablatívov *amore, more, ore*. Láskou (nominatív *amor*), zvykom, mravom (nominatív *mos*) a ústami (nominatív *os*). Reťaz týchto ablatívov znie veľmi kantabilne (Talian by povedal *musicalissimo!*), zároveň však nesie duchovné posolstvo, ako správne uctievať Trojjediného: láskou k Bohu a blížnym (*amore*), dôstojným obradom podľa obyčaje predkov (*more maiorum*) a ústami (*ore*), teda modlitebným slovom, vyvierajúcim zo srdca ako gejzír.

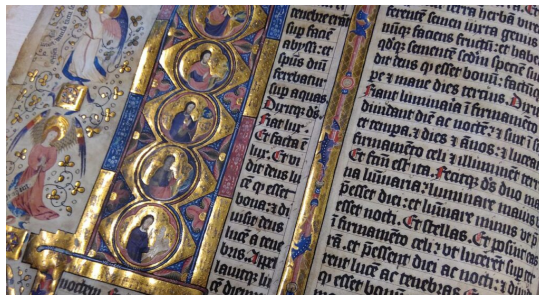
Zázrak súslednosti časov

Čínsko-americký profesor behaviorálnej psychológie M. Keith Chen sa zaoberá vplyvom jazykových štruktúr na našu finančnú gramotnosť. Štúdia *Efekt jazyka na ekonomické správanie* (*The Effect of Language on Economic Behaviour*) je zaujímavou „gramatickou alchýmiou“.

Chen sa zamýšľa nad tým, ako sústava slovesných časov v jednotlivých národných jazykoch interferuje s hospodárením s peniazmi. Autor vychádza z konjektúry, že keď jazyk nemá exaktne definované kategórie prítomnosti, minulosti a budúcnosti, môže sa stať, že jednotlivé časové indikátory budú v hlave hovoriaceho spĺvať a ovplyvňovať tak procesy jeho rozhodovania.

Dá sa Chenova teória aplikovať na latinčinu? *Certissime!* Rimania (a ďalší *Latine loquentes*) boli veľmi disciplinovaným a tvorivým národom. Kľúč k ich úspechu tkvie okrem iného aj v ich jazyku, presnejšie, v zázraku menom *consecutio temporum*.

Súslednosť časov nie je virtuálna trstenica na mlátenie hláv študentov sťahy prázdnych mečov. Je to nástroj na tvorbu sústavy vzťahných konjunktívnych viet, striktné diferencujúcich časové sekvencie a subsekvencie. Poeticky povedané, hodiny bez čísel natáhané kľúčikom gramatiky.

Latinské Sväté písmo

Zdroj: Loraine Fulter / commons.wikimedia.org

Velké upratovanie (ale v hlave)

Lingua Latina má šesť časov – jeden prítomný, tri minulé a dva budúce. V praxi to znamenalo, že Riman mal oveľa väčšie portfólio možností triedenia myšlienok a spomienok na to, čo bolo, je a bude.

Každý z nás už niekedy zažil ruminácie – patologický kolotoč spomienok na určité traumatické a stresujúce životné udalosti, ktoré sa vynárajú v hlave ako „mentálne červy“. Neprijemné, však? Latinská gramatika nám môže pomôcť zbaviť sa ruminácií, alebo ich aspoň zmierniť. Ako na to?

Stačí sa dôsledne zamyslieť nad tým, že všetky latinské minulé časy sú klasifikované ako vedľajšie (výnimky, Varronovu koncepciu vidov *infectum* – *perfectum* a javy ako stavové perfektum alebo historický infinitív teraz nechajme odpočívať v pokoji), takže vyvolávanie džina minulých krívd je vo vzťahu k prítomnosti a budúcnosti vlastne sekundárnym, vedľajším dejom.

... A také *imperfectum de conatu*, napríklad, označuje čosi, o čo sme sa v minulosti „len“ snažili, ale nejako nám to nevyšlo (alebo to, úsmevne povedané, vyšlo len tak-tak). Preto svätý Hieronymus používa vo Vulgáte neobvyklú, neklasickú konštrukciu „(*Iesus*) *praedicans erat in synagogis*“ („Ježiš kázal v synagógach“) namiesto štandardného tvaru *praedicabat* (cf. Lk 4,44). Pán Ježiš kázal po judejských synagógach a Jeho božské úsilie niekde padlo na úrodnú pôdu, bolo úspešné, Hieronymus sa preto *eo loco* vyhýba imperfektu *de conatu*. Na inom mieste v Evanjeliu podľa Lukáša (Lk 4,15) však píše *docebat* (učil),

čo je predsa tvar imperfekta, trvaceho minulého deja. Prečo? Svätopisec nám chce odkázať, že Ježišova opakovaná výuka v synagógach napokon nechala srdcia Izraelitov chladnými, lebo tí nakoniec poslali svojho Boha na Kríž. Aj takéto nuansy ukrýva latinské Sväté písmo.

Svätci s filologickou formáciou doviedli latinskú akribiu do dokonalosti, hoci nejaký cicerónovský gramatik by pokrútil hlavou a napísal by to možno inak... Pravdou však zostáva, že precíznosť a pregnancia latinského jazyka môže byť skvelou pomocníčkou pri triedení myšlienok. Dokáže ich usporiadať ako vojačikov na časovej priamke, a v tom zároveň spočíva jej ďalší terapeutický benefit.

Repetitio mater... veritatis

Opakovanie matkou pravdy. Aj tak sa to dá povedať. V tomto článku sme spolu s Kay Clarity odhalili hudobný, kantabilný potenciál latinčiny. Aj vďaka nemu pôsobí gregoriánsky chorál stimulujúco a upokojujúco.

Ďalej sme si položili otázku, či latinské gramatické reguly, ako napríklad *consecutio temporum*, môžu v pozitívnom zmysle slova „programovať“ naše myslenie. Ukotvenie mysle v správnych gramatických kategóriách oslobodzuje a veríme, že aj lieči.

Pokračovanie našich úvah bude venované stredovekým latinským slovným hračkám, ktoré zabavia aj poučia. Majú aj nejaký terapeutický rozmer? Čo je to „duchovná etymológia“, a ktorý svätec si na nej zakladal? Tieto a ďalšie zrníčka slov nám presýpacie hodiny rétoriky odsypú v druhej časti článku.

URL adresa článku: <http://christianitas.sk/terapeuticke-ucinky-latinskeho-jazyka-prva-cast/>